

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 14 – 2/2007.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_07/aho2_07.pdf]

**AJANKOHTAISTA:
MINÄ VIKINKI? VIKINKIAIKAISTEN
IDENTITEETTIKYSYMYSTEN JÄLJILLÄ BRITANNIASSA**

”Viking Identities Network” -projektin seminaarit:

Myth and Cultural Memory in the Viking Diaspora 9.–10.1.2007, University of Leicester.

Gender, Material Culture and Identity in the Viking Diaspora 30.–31.3.2007, University of Nottingham.

Joonas Ahola

Viikinkiaikana pohjoismaalainen vaikutus Euroopassa ei rajoittunut vain viikinkisoturien tekemiin ryöstöretkiin. Vaikka viikinkisoturit olivat miehiä, pohjoismainen viikinkiekspansio merkitsi myös kodin perustamista, jolloin naisten rooli nousi keskeiseksi. Kulttuurien kohtaaminen jätti erilaisia jälkiä sukupuoliin. Kohtaamiset vaikuttivat käsityksiin paitsi toisesta myös itsestä. Tämä heijastui monin tavoin uskomus- ja kertomusperinteeseen. Värikäs viikinkiaika on herättänyt kiinnostusta ja erilaisia tulkintoja tähän päivään asti esimerkiksi populaarikulttuurin piirissä.

”Viking Identities Network” on monitieteinen projekti, joka käynnistettiin vuoden 2007 alussa tutkimaan kulttuurisen identiteetin eri ilmenemismuotoja viikinkiajan kulttuurisessa myllerryksessä ennen muuta Brittein saarilla ja Pohjois-Atlantin saarilla mutta myös muualla Euroopassa. Tutkimus edustaa eri tieteenaloja, kuten historiantutkimusta, arkeologiaa, kulttuurintutkimusta ja vertailevaa uskontotiedettä. Projektia koordinoivat skandinavistiikan laitokset keskienglantilaisissa Nottinghamin, Birminghamin ja Leicesterin yliopistoissa. Projekti rakentuu neljän tutkimusseminaarin varaan, joista kaksi ensimmäistä järjestettiin viime keväänä. Seuraava seminaari on joulukuussa 2007 ja viimeinen, neljäs, keväällä 2008.

MYTTI JA MUISTI

Projektin ensimmäinen seminaari ”Myth and Cultural Memory in the Viking Diaspora” järjestettiin tammikuussa Leicesterissä. Avauspuheenvuorossa Anne Kershen (Queen Mary & Wesfield College) toi esiin modernin siirtolaisuus- ja pakolaisuustutkimuksen käsitteistöä, jonka todettiin soveltuvan jossain määrin myös viikinkiajan tutkimukseen.

Esitelmät käsittelivät erilaisia risteymäkulttuurin muotoja, joita syntyi viikinkiaikaisen muuttoliikkeen myötä. Brittein saarten arkeologisessa aineistossa tavataan kiinnostavia paikallisten ja sinne muuttaneiden kulttuurien yhdistelmiä, jotka ilmenevät esimerkiksi hautaustavoissa ja hautaesineistössä. Toisaalta kotiin palaavat norjalaiset kauppiassoturit ovat kantaneet ylpeinä brittiläisiä naistenkoruja merkkeinä uroteoista vierailla mailla. Kristinuskon ja esikristillisen uskon kohtaaminen ei aiheuttanut yksinomaan konflikteja. Kristilliset ja esikristilliset aiheet sulautuivat yhteen monissa skandinaavisissa monumenteissa Brittein saarilla, mikä osoittanee kulttuurisen assimiloitumisen mukanaan tuoma uskonnollisen kuvaston pyrkimystä yhdenmukaistumiseen. Tanskassa ei ollut tavatonta rakentaa kirkkoa muistomerkiksi pakanalle. Esikristillisessä runoudessa korppi ja joutsen saattoivat toimia paralleleina, ”saman spektrin äärilaitoja edustavina lintuina”, kuten Karen Bek-Pedersen Edinburgin yliopistosta esitelmässään osoitti, mutta kristinuskon omaksumisen myötä niihin alettiin liittää hyvyyden ja pahuuden merkityksiä. Uskontojärjestelmien kohtaaminen oli

esi-isiltä perityn sekä uuden, vieraan uskonnon välinen yhteentörmäys, jota toisaalta lienee liennyttänyt jokseenkin instrumentaalinen suhtautuminen uskontoon: keskiaikaisista teksteistä käy ilmi, että uskonnon valinta tehtiin usein uskonnosta saadun välineellisen hyödyn perusteella.

Historian merkkihenkilöistä kerrottiin keskiajalla kieli keskellä suuta. Islantilaisten saagojen kuvauksissa viikinkikuninkaista on tunnistettavissa elementtejä, jotka on omaksuttu pyhimyselämäkerroista. Historiankirjoittajat olivat ristiriitaisessa tilanteessa joutuessaan keksimään, kuinka kertoa kristittyinä myönteisesti pakanahallitsijoista. Pyhimyselämäkertamaiset elementit saattoivat olla keino hyväksyä

Professori Judith Jesch avasi Leicesterin seminaarin. Kuva Joonas Abola.

pakanallinen menneisyys kristinopin hallitsemassa ilmapiirissä. Toisaalta kuninkaiden kuvaukset noudattavat tiettyä stereotyyppistä kaavaa. Saagakirjallisuudessa eri yhteiskuntaluokkien edustajista kerrotaan eri tavoin. Bergenin yliopistossa työskentelevän Jón Viðar Sigurðssonin mukaan kerrontatapojen vaihtelu esimerkiksi Norjan kuninkaiden, Orkney-saarten jaarlien ja Islannin aluepäälliköiden kuvauksissa kertoo eroista vaatimuksissa, joita näille päälliköille yhteisöissä asetettiin. Päällikkökuvausten perusteella voi siis tehdä päätelmiä kyseisten alueiden yhteiskunnallisista eroista.

Lisäksi esitelmissä käsiteltiin saagojen sisältämän muistitiedon luonnetta sekä saagoissa ilmeneviä maantieteellisiä käsityksiä. Fiktiivisetkin tekstit voivat säilöä historiallista muistoa. Esimerkiksi Viinimaan saagojen kuvaukset meritiestä Islannista Amerikkaan ovat seurattavissa tänäkin päivänä. Kuvaukset kirjoitettiin yli kaksisataa vuotta itse matkojen jälkeen, joten ne olivat säilyneet suullisessa perinteessä varsin kauan. Kiinnostavaa on, että islantilaisilla ei ollut enää saagojen kirjoitusaikaan juurikaan omia laivoja, eikä täsmällisillä matkakuvauksilla ollut merenkulullista funktiota reittikuvauksina. Syitä matkakuvausten säilymiseen suullisessa perinteessä tai saagoissa tulee siis hakea ilmeisesti jostakin muualta.

Tyypillisen keskienglantilaisesta teollisuuskaupungistakin löytyi jotain vanhaa – Leicestershire. Kuva Joonas Ahola.

SUKUPUOLI JA IDENTITEETTI

Seminaarisarjan toinen osa, ”Gender, Material Culture and Identity in the Viking Diaspora” järjestettiin Robin Hoodin mailla Nottinghamissa. Mainittakoon kuriositeettina, että Nottinghamin yliopistossa käynnistyi lokakuussa Robin Hoodin tutkimukseen keskittyvä maisterikoulutusohjelma.

Erin McGuire Glasgown yliopistosta kertoi esitelmässään modernin siirtolaisuustutkimuksen osoittaneen, että sosiaaliset suhteet ja käytänteet muuttuvat siirtolaisuuden myötä. Viikinkiaikaisessa Islannissa naisilla oli yhteiskunnallisesti vahva asema. Islanti oli uudisasutuskohde, ja uudisraivauksessa naisten rooli on luonnostaan keskeinen. Mikäli hautaesineistön katsotaan kertovan vainajan alkuperästä, Islantia asuttaneista naisista merkittävä osa oli muualta kuin Skandinaviasta. Brittein saarilta taas on tavattu paljon viikinkiajalla skandinaavisissa asuissa haudattuja naisia,

MINÄ VIKINKI?

Robin Hood, Nottingham. Kuva Joonas Ahola.

ja skandinaavista alkuperää olevat naiset ovat maakirjojen mukaan tavanneet nimetä tyttärensäkin kulttuurisen taustansa mukaisesti. Molemmat seikat kertonevat heidän identifioituneen siihen kulttuuriin, johon olivat syntyneet. Sekä Islantiin että Brittein saarille muuttaneet skandinaavit olivat pääasiassa miehiä.

Asuinrakennukset kertovat paljon asujiensa taustasta ja elämästä. Asumuksen rakenne heijastaa elämän eri osa-alueita ja vaikuttaa niihin. Erittäin kiinnostavassa ja ajatuksia herättävässä esitelmässään Rebecca Boyd (University College Dublin) esitteli tutkimustaan, jossa hän käsittelee pohjoismaalaisten Irlantiin viikinkiajalla rakentamien talojen funktionaalista rakennetta kulkuväylien kautta. Rakennetta voi pitää kulttuurisen identiteetin osoituksena. Talo suunniteltiin ja rakennettiin omaan käyttöön, soveltumaan omiin kulttuurisiin tapoihin ja käytänteisiin. Kulttuurien kohtaamisissa syntyvät identiteetin elementit eivät aina ole luokiteltavissa helposti. Shetlannissa pohjoismaisten viikinkiaikaisten muuttajien asuinpaikkoja löytyy sijoilta, joita alkuperäisasukkaat *piktit* olivat asuttaneet satoja vuosia sitä ennen. Paikoin löytyy pohjoismaalaista esineistöä solumaisista piktirakennuksista, toisinaan piktiesineistöä skandinaavisista rakennuksista. Ajoittain alkuperäisväestön tiloja on jatkettu skandinaavisin rakennuksin, tai rakennusten käyttötarkoituksia on äkkiä muutettu tyystin. Skandinaavit ottivat saaret sotilaallisesti haltuunsa nopeasti, mutta varsinainen muuttoliike tapahtui pidemmän ajan kuluessa johtaen muuttajien ja paikallisten asuinmuotojen yhdistelmien kirjoon.

Omassa esitelmässäni puhuin siitä, kuinka saagojen antama kuva ideaalisesta miehisyydestä ei ole yksioikoisesti kuva hurjasta viikinkisoturista, vaan saagakirjallisuus esittää miehisyyden määreet huomattavasti moniulotteisemmin. Mielikuvat nousevat sekä keskiaikaisesta sankarillisen viikinkiajan kuvasta että suhteellisen stabiilin agraarisen aikalaisyhteiskunnan todellisuudesta. Marika Mägi Tallinnan yliopistosta toi niinikään esiin, kuinka monitahoista sukupuolisuus oli viikinkiajallakin: skandinaavit törmäsivät Baltiassa sukupuolten välisiin rooleihin ja työnjakoon, jotka olivat heille vieraita. Käsitukset viikinkiaikaisesta yhteisörakenteesta perustuivat usein skandinaaviseen malliin, vaikka jopa lähialueiden kulttuurit poikkesivat siitä jyrkästi. Baltiassa liikkuvat viikinkisoturijoukot vaikuttivat kuitenkin paikallisiin käytänteisiin. Esimerkiksi virolaiset miehet olivat omaksuneet viikinkiajan lopulle tultaessa skandinaavisotureiden visuaalisen ilmeen korostaessaan ja luodessaan omaa soturiuttaan, kuten Indrek Jets Tallinnan yliopistosta esitelmässään osoitti.

Projektissa seuraa vielä kaksi seminaaria: joulukuussa Birminghamissa järjestettävä ”Vikings in the 21st Century” ja keväällä 2008 projektin päätösseminaari, jota ei toistaiseksi ole virallisesti nimetty. Ainakin kaksi ensimmäistä seminaaria houkuttelivat runsaasti nimekkäitä tutkijoita Brittein saarilta ja Pohjoismaista. Poikkitieteellinen keskustelu kävi vilkkaana niin seminaareissa kuin niiden ulkopuolellakin. Seminaarien pohjalta on tarkoitus julkaista ainakin yksi kirja.

Filosofian lisensiaatti Joonas Ahola on folkloristiikan jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa.